

KOA

IV Käsityöt

c) Puut ja kivet

434^v

LILLI VUORELA: Orvikot ja alasmiekkä
Ranassa

VIRKAKIRJE

Tv. n. 1958

MUINAISTIEELLINEN TOIMIKUNTA
SUOMEN KANSALLISMUSEO
HELSINKI

Kaurio I

KO4
434.

17 Riva Lilli Vuorela:
(Sr. 1958)

(v. 1958)
(yhtymään.
lähetyks)

Orsikot ja alasniekka paita; Raudussa

Muistan kun mummoni, joka kuoli yli kahdeksankymmenen ikäisenä, kertoi minulle omasta lapsuudestaan ja nuoruudestaan. Siellä oli niin paljon outoa ja ihmeellistä, että minä kuuntelin vaikka päiväkaudet hänen juttujaan. Suurin osa niistä oli vanhoja satuja, uskomuksia noidista ja maahisista. Saduista muistan enemmän, mutta muu alkaa olla unohtunutta. Olin niin huono pankki, että tuhlasin nämä aarteet mielestäni ja muistan jotakin sellaista, joka varmasti on jo tiedossanne.

Morsiammen kapiot, orsikothan on hyvin paljon tutkittu asia, joden siihen minulla tuskin on lisäämistä paljonkaan. Mummon nuoruudessa kuului ehdottomasti asiaan, että piti olla hameita paljon ja nekin oma kutoisia. Morsiammen varallisuus laskettiin paitojen ja hameiden mukaan. Sänkyvaattet eivät olleet niinkään huomattavana osana orsikoiden kohdalla. Kuitenkin piti olla noita räsyttäkejä ja vällyjä, ja mahdollisesti raanu, mutta nämä tulivat kysymykseen vain talollisten kohdalla.

Nuorikko sai otsaansa hunnun, valkoisen vanhan markan kokoisen pyörylän; mutta yksinäisen lapsen tehnyt nainen oli velvoitettu kantamaan punaista huntua, häpeänsä merkiksi ja istumaan kirkon jalkapuuissa määrättyinä pyhinä, kunnes oli vapautunut rangaistuksestaan.

Morsiammet kulkiivat sissimassa. - Suvet tulloot, huudettiin jo kaukaa kun morsian, jos hän oli talon tytär, ajoi hevosella ylimäisen kaason, tavallisesti kumminsa kanssa taloon, tai käveli jalkaisin, jos oli torpan tyttö.

Susien tulo aiheutti aina hälinää. Siinä haettiin annettavaa, sillä susilla oli kiire. Annettiin villoja, pellavia, kangasta ja mitä talossa sattui olemaan, jopa ruokatavaroitakin, että morsiamella oli omaa evästä orsikoitaan valmistaessaan. Useimmiten tarjottiin susille ryyppy ja saattoi sattua, että kaaso oli lopulta täydessä tokkurassa, kun kierros oli käyty. Morsiammen ei sopinut juopua.

Niinkuin jo mainitsin, kuuluivat alasniekka paidat naisen ehdottomiin tarpeisiin. Nämä olivat sellaisia, että paidan yläosa oli hienointa pellavaa tai villaakin talvipaidoissa, mutta alaosa oli paksua piikkoa.

Paitojen hiha-aukot ja pääntie olivat koristellut punaisilla kirjo-
ompeleilla ja ristipistoilla. Rikkaammilla oli tietysti tässäkin
vara etuilla, siis koristaa paitansa kauniimmin ja ylpeillä sitten ty-
tärtensä orsikoilla.

Niinkuin jo sanoin, oli paidan alanen tai jalka, niinkuin mummo sa-
noi, kudottu karkeista rohtimista paksua piikkoa. Kun paita pantiin
lattialle, se seiso i omineen. Herättää ihmetystä, kuinka tälläistä
paitaa yleensä voitiin pitää ihoa vasten, mutta niin oli. Mummoilla-
kin oli vielä näitä paitoja ja vielä, kun hän ompeli paitansa ostovaat-
teesta, ompeli hän siihen paksummasta kankaasta jalan.

Kun naisella olivat vaatteelliset, ei paitaa saanut muutta puhtaa-
seen, eikä puhua asiasta kenellekään, tai silloin tuli vaiva tämän asi-
an takia naisen päälle. Tämä oli hirvittävä uskomus hygienian kann-
alta!

Äitini piti vielä pikku tyttönä yhden alasniekka paidan. Tähän paitaan liittyy pieni, hupaisa tarina. Hän joutui alle kymmenvuotiaana lapsenlikaksi sedälleen ja silloin ei maksettu tällaisille lapsille palkkaa, hyvä kun ruuan saivat; mutta hänelle luvattiin alasniekka paita. Ja annettiin kanssa. Emäntä oli kehrännyt päistärikkäistä rohtimista kierää ja kovaa rihmaa, tästä kudottiin kangas ja ommeltiin tytölle paita.

Yläosa ommeltiin ohuemmasta kankaasta, mutta alapuoli piikkoa. Ommel tuli paksu ja kova. Kun äitini puki paidan ylleen ylpeänä ensimmäisestä omasta alasniekka paidastaan, vaihtui ylpeys pian itkuun. Paita kalvoi lonkkien kohdalta ihon vereslihalle ja säärivarsia kirveli kuin tulella.

Hän riisui kaikessa hiljaisuudessa paidan pois, vei sen puron varteen ja haki kartun, jollaista silloin käytettiin pyykin sotkemiseen, ja hakkasi mäikytti tällä kartulla ommelta voimainsa takaa. Välillä

hän käytti paitaa vedessä ja alkoi taas hakata väsymykseen saakka. Tehostaakseen vaikutusta, etsi hän laakean kiven, jonka päällä leipoi tuota himoitsemaansa paitaa.

Lopulta se tuntui pehmentyneen. Kun hän nosti sen ylös, katselakseen työnsä tuloksia, irtosi alapuoli irti ja h hänelle jäi käteen paidan tynkä. Sen arvaa, mitä sitten seurasi! Mutta tämä oli myös hänen ainoa alasniekka paitansa.

Purut

Alasniikkapaidoista ja morsiamen
orsikoista Raudussa 1800-luvun
lopussa.

5 konek. s. $\frac{1}{2}$ st.